

WWF *for a living planet®*

Världsnaturfonden WWF

Ulriksdals Slott

170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00

Fax: 08 85 13 29

Allmänt: info@wwf.se

www.wwf.se

Vattenmyndigheterna i Bottenviken, Bottenhavets, Norra Östersjöns,
Södra Östersjöns och Västerhavets Vattendistrikt

Ulriksdals Slott, Solna den 30 april, 2021

WWFs remissvar på förslag till förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer 2021-2027

Övergripande synpunkter

WWF anser att de nya åtgärdsprogrammen och förvaltningsplanerna som framtagits inför den kommande förvaltningscykeln utgör ett betydligt bättre underlag för att förbättra vattenkvaliteten i Sverige än tidigare planer och program. Underlagen ger en tydlig beskrivning av miljöproblem i våra vattenförekomster och vilka åtgärder som kan minska dessa. Vi ser dock, liksom myndigheterna själva, stora problem vad gäller genomförandet av föreslagna åtgärder som ofta handlar om brist på politiska ambitioner och beslut vad avser resurser och bemyndigande.

Genomförandetakten måste öka

Världsnaturfonden WWF (härefter WWF) noterar att fortfarande har hälften av Sveriges vattenförekomster ännu inte uppnått god status. Att vi fortfarande är långt ifrån att nå målen i vattendirektivet är förstas mycket bekymmersamt och visar tydligt att genomförandetakten måste öka.

WWF anser att för att målen ska nås så behöver både undantag och tidsfrister minska, samt finansieringen av åtgärder stärkas. I den regeringsprövning som genomfördes av de nuvarande åtgärdsprogrammen som gäller fram till 2021 framkom att ca 80 procent av vattenförekomsterna fick undantag från god status. Mindre stränga krav och tidsfrister bör appliceras mycket restriktivt. Hinder för genomförande bör tydliggöras och adresseras i stället för att åtgärder skjuts på framtiden.

Det finns ett behov av både ökad finansiering samt nya styrmedel och regleringar för att genomdriva de åtgärder som föreslås i åtgärdsprogrammen, vilket ligger utanför vattenmyndigheternas mandat. Dock anser WWF att det är viktigt att förvaltningsplanerna tydliggör de hinder som finns för att genomföra de åtgärder som krävs för att uppnå miljökvalitetsnormerna, så att regering och centrala myndigheter kan skapa bättre förutsättningar för ett effektivt åtgärdsarbete.

Förtroenderådets ordförande:
Hans Majestät Konungen

Stiftelsens generalsekreterare:
Håkan Wirtén

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746

♻️ 100% återvunnet papper

Vi vill även understryka att det är viktigt att framtida aktiviteter och nya verksamheter omfattas av åtgärdsprogrammen, exempelvis nya infrastrukturprojekt, exploatering av nya verksamheter som fiskodlingar, avloppsreningsverk och gruvor. WWF anser även att analysen av varför miljökvalitetsnormerna i de olika vattenförekomsterna inte har nåtts kan stärkas.

Samrådsmaterialet är omfattande men svåröverblickbart. Exempelvis är det svårt att få en tydlig bild av hur stort finansieringsgapet är per sektor, samt hur mycket arbete som kvarstår för att nå miljökvalitetsnormerna för de olika vattenförekomsterna.

Miljöövervakningen behöver förbättras

Miljöövervakningen utgör grunden för ett effektivt åtgärdsarbete. Den informerar statusklassningen som i sin tur styr vilka mål som sätts för varje vattenförekomst (miljökvalitetsnormerna) samt vilka åtgärder som beslutas i åtgärdsprogrammen (genom att dessa ska uppfylla miljökvalitetsnormerna). WWF instämmer med vattenmyndigheterna att miljöövervakningen behöver anpassas till vattendirektivets behov, och att ansvaret för både finansiering och genomförande av miljöövervakning behöver tydliggöras. Miljöövervakningen behöver struktureras på ett sådant sätt att kunskap erhålls om vattenförekomsternas status, olika påverkanstryck samt vilken miljöeffekt olika åtgärder haft.

Delförvaltningsplan mot torka – ett bra första steg mot ökad klimatanpassning

WWF välkomnar de delförvaltningsplaner mot torka och vattenbrist som vattenmyndigheterna tagit fram, vars framtagande även var en rekommendation från EU-kommissionen. Rådgivning till företag om ökad vatteneffektivisering, omprövning av tillstånd för vattenuttag, tillsynsvägledning är alla viktiga åtgärder för att säkra tillgång till vatten i ett förändrat klimat. WWF ser särskilt positivt på att planerna även innehåller åtgärder för att återskapa vattenhållande strukturer i landskapet som våtmarker som utöver att mildra effekter av torka även minskar översvänningsrisk, renar vattnet, lagrar kol och gynnar den biologisk mångfalden. Multifunktionella åtgärder bör prioriteras i högre grad än i dag även när det handlar om diffusa utsläpp från jordbruket. Sådana åtgärder kan vara mer attraktiva för lantbrukare att genomföra, då de utöver att minska övergödningen även ger andra fördelar som exempelvis minskad översvänningsrisk och ökad biologisk mångfald.

Samtidigt vill WWF poängtera att delförvaltningsplanerna precis som vattenmyndigheterna skriver är ett första steg i klimatanpassningsarbetet samt att underlag för att sätta miljökvalitetsnormer för kvantitativ status för sjöar och vattendrag och fördela vattenresurser mellan olika intressen behöver tas fram.

Övergödning och jordbruk

Arbete mot övergödning har pågått under lång tid men det är tydligt att arbetet behöver förstärkas kraftigt. För att komma till rätta med övergödningssproblematiken, behöver fysiska åtgärder i landskapet genomföras i mycket större skala än hittills. För att det ska hända är det centralt att tillräckligt med resurser för åtgärder och samordning av åtgärder tillförs.

WWF tycker att situationen är mycket oroande. Åtgärdsbehovet för jordbruk uppgår till cirka 400 ton fosfor och 1 960 ton kväve enligt vattenmyndigheterna. De åtgärder som prioriterats för att minska läckaget av fosfor och kväve från jordbruket (anpassad skyddszon, våtmarker,

konventionell skyddszon, strukturkalkning, kalkfilterdiken, fånggrödor och vårbearbetning) beräknas täcka cirka 70 procent respektive cirka 50 procent av åtgärdsbehovet¹. Det är en bra bit på vägen, men mer behöver göras. Dessutom innebär det omfattande åtgärdsbehovet tekniska och ekonomiska utmaningar och det verkar osannolikt att detta skulle ske inom en förvaltningscykel med befintliga medel och planering.

De ovan nämnda fysiska åtgärder för att minska näringsläckage från jordbruket är i stort sett frivilliga och finansieras via miljöåtgärder i landsbygdsprogrammet och med LOVA-medel. I förvaltningsplanens konsekvensanalys framgår att det saknas resurser för att uppnå målen inom vattenförvaltningsarbetet. Det är utanför vattenmyndigheternas ansvar, men för att nå målen är det tydligt att olika stöd- och ersättningssystem måste öka.

Dessutom saknar WWF en samlad åtgärdsplan som innebär att Sverige når sina miljömål. Åtgärder som föreslås i VISS är egentligen bara förslag på möjliga åtgärder. WWF anser att det är svårt att se hur åtgärderna i nödvändig skala kommer att genomföras i praktiken med befintliga planeringsverktyg. Senaste utredningar (Vattenförvaltningsutredningen, Utredningen om stärkt lokalt åtgärdsarbete och Miljömålsberedningen) har lyft åtgärdsplanering som en viktig pusselbit. För att åtgärderna ska hamna på rätt plats behövs det en konkret åtgärdsplanering på avrinningsområdesnivå med tydliga roller och ansvar för planering, genomförande och uppföljning. WWF anser att åtgärden till länsstyrelserna att upprätta åtgärdsplaner för avrinningsområden inom sina respektive län är bra men oklart om de är tillräckliga. Dessa åtgärdsplaner kan fungera som en stödmekanism för LEVA-samordnarnas arbete som WWF anser bidrar till ett effektivt åtgärdsarbete på lokal nivå. Vår förhoppning är att detta arbete kan fortsätta att växa.

Vattenkraften

Världsnaturfonden WWF välkomnar den pågående processen för att alla vattenkraftverk i Sverige ska uppnå uppsatta miljömål med moderna miljövillkor kopplat till EUs ramdirektiv för vatten. Vattenkraft är en förnybar energikälla, men de negativa konsekvenserna från vattenkraften är stora för ekosystemen och den biologiska mångfalden. På global nivå har sötvattensarterna minskat med 84 procent mellan 1970 och 2016 och detta är många gånger kopplat till fragmentering och bristande konnektivitet. Nödvändiga åtgärder innefattar bland annat miljöanpassade flöden samt fria vandringsvägar upp- och nedströms för alla migrerande arter.

Världsnaturfonden WWF är fullt medvetna om att många av nedanstående synpunkter inte omfattas av detta samråd eller Vattenmyndigheternas mandat, utan är ett resultat av tidigare myndighets-, riksdags- eller regeringsbeslut, men anser det nödvändigt att lyfta dessa då de sätter ramarna och påverkar grundförutsättningarna för att vi ska nå våra uppsatta miljömål.

Det nationella riktvärdet får inte styra åtgärdsarbetet

Världsnaturfonden WWF anser att det är stor risk att nästan inga betydande miljöåtgärder alls kommer att genomföras i framför allt de norra produktionsälvarnas avrinningsområden, mycket på grund av den höga andelen vattenförekomster med specifika HARO-riktvärden för elproduktionsförlust kopplade till så kallade klass 1-anläggningar. Ett exempel är att riktvärdet för produktionsförlust bedömts få vara max 0,1 % för Ångermanälven. Ett så lågt riktvärde innebär högst sannolikt att det inte kommer att ske någon nämnvärd förbättring av

¹<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55036/Metod%20f%C3%B6r%20p%C3%A5verkanstypen%20diffusa%20k%C3%A4llor%20Jordbruk.pdf>

sötvattensmiljöerna i Ångermanälven jämfört med tidigare vattendomar grundade på 1918 års vattenlag.

Världsnaturfonden WWF anser att det felaktigt tas för stor hänsyn till både de specifika HARO-riktvärdena samt det nationella riktvärdet om en total produktionsförlust i samtliga huvudavrinningsområden om högst 2,3 %/1,5 TWh per år, vilket fortfarande enbart baseras på Havs- och vattenmyndighetens och Energimyndighetens gemensamma nationella strategi (Strategi för åtgärder i vattenkraften). Detta nationella riktvärde togs fram utanför den ordinarie vattenförvaltningen och utan att de biologiska värdena liksom andra ekosystemfunktioner var fullt kända. En avvägning mellan miljövärden respektive miljönytta har därmed inte skett för varje enskilt objekt. Prövning av varje enskilt objekt skall ske baserat på kända miljövärden respektive miljönytta och avvägas gentemot energisystemets framtida behov, och inte genom att en sådan avvägning på förhand genomförs och ställs utanför en prövning enligt praxis. Utgångspunkten måste vara att det ska gå att uppnå god ekologisk status eller potential samt god kemisk ytvattenstatus i samtliga avrinningsområden och vattenförekomster som påverkas av vattenkraft.

Stor risk att uppsatta miljömål inte kommer att nås

En ytterligare allvarlig aspekt är att inte samtliga vattenförekomster har en rimlig möjlighet att nå uppsatta miljö kvalitetsnormer till år 2027 i enlighet med kravet i EUs ramdirektiv för vatten då den nationella prövningsplanen för vattenkraft sträcker sig ända till år 2040. Genom att ge undantag i form av tidsfrister med utgångspunkt från prövningsåret i den nationella prövningsplanen och genom det sträcka sig bortom år 2027, äventyrar man därmed helt möjligheterna att nå uppsatta miljö kvalitetsnormer i tid. Världsnaturfonden WWF delar uppfattningen att det stora antalet vattenkraftverk som nu behöver prövas tvingar fram ett behov av en prioriteringsordning, men vill påpeka att vissa åtgärder högst skyndsamt måste genomföras inom en snar framtid för att inte vår biologiska mångfald ska utarmas ytterligare och i värsta fall utrota redan akut hotade sötvattensarter.

Världsnaturfonden WWF välkomnar att miljöanpassning i små och medelstora kraftverk innebär åtgärder som fiskväg och minimitappning, men vill samtidigt påpeka att termen fiskväg minst måste motsvara fria vandringsvägar upp- och nedströms för alla migrerande arter. Det är också bra att detta innebär fiskvägar i flertalet stora vattenkraftverk med kortare torrfåror, men Världsnaturfonden WWF ställer sig samtidigt frågande till vad en "mindre" minimitappning, som också föreslås, faktiskt innebär, samt också varför endast en sådan mindre minimitappning bedöms vara tillräcklig? Världsnaturfonden WWF anser det vara direkt orimligt ur ett ekosystemperspektiv att inga flödesåtgärder alls ska genomföras i de största kraftverken med långa torrfåror.